DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.15673837

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ମାଟିର ମୂଳ ଲୁହର ନିର୍ମାଲ୍ୟ : ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ

ମାନସ କୁମାର ଦାସ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଦୁଇଦଶନ୍ଧି ମଧ୍ୟରେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଭାବ ଓ ଭଙ୍ଗୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପାଠକକୁ ନୂଆ ସ୍ୱାଦ ପରଷିଛି। ବୋଧଗମ୍ୟତା, ରୁଚି ଅନୁକୂଳ ପ୍ରସଙ୍ଗ, ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ତଥ୍ୟର ଗଭୀରତା ଭିତରେ ବ୍ୟଷ୍ଟି ଜୀବନକୁ ଘେରି ରହିଥିବା। ପରିବେଶ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ କଥାଟି ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହୁଏ। ଗାଁ, ଗାନ୍ଧୀ, ଦ୍ରୁତ ଶିଳ୍ପାୟନ, ବିସ୍ଥାପନ, ଦଳିତ ବିଚାର, ଜଙ୍ଗଲ, ଜମି, ପାଣି, ନଦୀ, ପବନ, ସ୍ଥାନୀୟତା ସହ ସମ୍ପ୍ରତି ବଦଳୁଥିବା ସାମାଜିକ ଜୀବନଚିତ୍ର ଆଜିର କବିତାରେ ଅଧିକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି। କବି ଦିଲୀପ ସ୍ୱାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟର ଜଣେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସମାଲୋଚକ ଓ କବି। 'ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ' (୨୦୧୫) କବିଙ୍କ ତୃତୀୟ କବିତାଗ୍ରନ୍ଥ। ଭାବପକ୍ଷ ଓ କଳାପକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ତା'ର ବିଚାର କରାଯାଇଛି। ଓଡ଼ିଶାର କୃଷି ସଭ୍ୟତା ସହ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥିବା ଚାଷ ଓ ଚାଷୀର ଜୀବନ ସଂସ୍କୃତି, ଅଭାବୀ ଜୀବନ ଚିତ୍ର ସହ କ୍ଷେତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପୁରାତନ ପରମ୍ପରାର ଚିହ୍ନକୁ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ, ଜଗତୀକରଣ, ଅର୍ଥନୀତି, ଶାସନ, ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜନୀତି, ହରିତଚିନ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଆପେକ୍ଷିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି। ସମୀକ୍ଷାର ମାପକାଠିରେ 'ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ' କବିତା ପୁସ୍ତକକୁ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଞ୍ଚଳିକତା ଓ ଭୌଗୋଳିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପରିଚୟାତ୍ମକ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ବର୍ଷ ୨୦୦୦, ମାଟି, ମଣିଷ, ଲୁହ, ଗାଁ, ପରମ୍ପରା, ସଂସ୍କୃତି, ସଭ୍ୟତା, ପାଣି, ନଈ, ଗଛ, ଧାନ, କ୍ଷେତ, ଚାଷ, ଚଷାଘର, କାନଫୁଲ, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ, ଜଙ୍ଗଲ, ଜହ୍ନ, ସାତଭାୟା, ବାଲେଶ୍ୱର। ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ, ପ୍ରକୃତି, ଜୀବନ, ଭୌଗୋଳିକ, ଦାର୍ଶନିକତା।

ସରଳ କବିତା ଭିତରେ ଜଟିଳ ଦର୍ଶନଟିଏ ଥାଏ। ଏକାଧିକେ ସଚେତନ ପାଠକ-ଆଲୋଚକ ନିଶ୍ଚୟ ଏକଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି। ଭଲ କବିତା ଭିତରେ ସେହି ଦର୍ଶନ ହେଉଛି ଆତ୍ମଦର୍ଶନ। ଆତ୍ମ ପରିଚିତି ବୋଧର ଘନତ୍ୱ ଭିତରୁ ଭଲ କବିତାର ନିୟତି ନିର୍ମାଣ ହୁଏ। ବିନା ଛଦ୍ମତାରେ ପ୍ରତିବେଶୀକୁ ଭଲ ପାଇବା ଓ ଲେଖିବା ଭଲ କବି ଓ କବିତାର କୌଳିନ୍ୟ। ମାଟି-ମଣିଷ-ମହାକାଳ ଶିଳ୍ପୀପାଇଁ ପ୍ରାଣ ଉଚ୍ଛୁଳା ପ୍ରେରଣା। ନିୟତକାଳ ଜଣେ ସ୍ରଷ୍ଟାର ଚେତନାସହ ଏଗୁଡ଼ିକ ରହିବେ। କାରଣ ମୌଳିକତ୍ତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ଭାରି ନିଦା କଥା। ଏ ଭିତରେ କବିଟିଏ ସ୍ୱୀୟ ଠିକଣା ହଜାଇବା ଧାର୍ଯ୍ୟ। ବୁଝି ନ ବୁଝାଇପାରିବାରେ ଦହଗଞ୍ଜ ହେବା, ଲେଖି ନ ଲେଖିପାରିବାର ଶବ୍ଦାଘାତରେ କ୍ଷତାକ୍ତ ହେବା ଶିଳ୍ପୀପାଇଁ ଶ୍ଳାଘ୍ୟ।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15673837

Article No - BPP00297

ବର୍ଷ ୨୦୦୦ ପରଠୁ ଦୁଇଦଶକ ମଧ୍ୟରେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା କାଳ ସଚେତନତା ଓ ପାଠକ ସଚେତନତା ଦୁଇଟି କଥା ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛି। ପରମ୍ପରା, ପ୍ରତିବେଶୀ, ପରିବେଶକୁ ନେଇ କବିତା ଖୁବ୍ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମନସ୍କ। ଆନୁପାତିକାର ଭାରସାମ୍ୟ ତୋଳିରଖିବା ଭଲ

ଯୋଗାଯୋଗ :

ଡକ୍ଟର ମାନସ କୁମାର ଦାସ, ଅଧ୍ୟାପକ
ଆଳି ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ଆଳି, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା
Email: manasoriya.das@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0007-7209-7074

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୩.୦୨.୨୦୨୫	୧୦.୦୩.୨୦୨୫	୨୬.୦୪.୨୦୨୫	୧.୦୫.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ଦାସ, ମାନସ କୁମାର; ୨୦୨୫। ମାଟିର ମୂଳ ଲୁହର ନିର୍ମାଲ୍ୟ : ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଖ, ପୃଷ୍ଠା :୫୧-୫୮।

କବିତାର ଗୁଣ। ଆମ ସମୟର କବି ଏ ଦିଗରେ ସଚେତନ। କବି ଦିଲୀପ ସ୍ୱାଇଁ ପାଠକ-ସମାଲୋଚକ, ସ୍ରଷ୍ଟା-ବିଚାରକ ଭାବେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁସ୍ଥ ଉଚ୍ଚାରଣ। କବିତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଓ ପରିଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ବୁଝୁଥିବା ସ୍ୱଚ୍ଛ ମାନସିକତା। ସମୟ ବ୍ୟବଧାନରେ କବିଙ୍କ 'ପକ୍ଷୀ ପରକୀୟା' (୨୦୦୧), 'ଯୋଗୀଗୀତ' (୨୦୦୭) ଓ 'ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ' (୨୦୧୫) ପ୍ରକାଶିତ।

ଶେଷୋକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପୃଷ୍ଠାରେ ଧାନବେଣୀର କାନଫୁଲ, କଳାକୁଶଳ କର ସ୍ପର୍ଶରେ ଲୋକମାତାଙ୍କ ପାଦଚିହ୍ନର ଝୋଟିଚିତା। ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅଭିଳାସରେ ଅନ୍ନଦାଙ୍କ କୃପାକୁ ଘଟ-ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ପ୍ରତୀକ୍ଷା। ଏହା ଚିହ୍ନାଏ କ୍ଷେତ ହସୁଥିଲେ ପ୍ରାଣ ଅକ୍ଷତ। କ୍ଷେତ ଶୁଖିଗଲେ ଆତ୍ମାରେ କ୍ଷତ। କ୍ଷେତ ଆଉ କ୍ଷତ ଦୁଇଟି ମାଟି ଓ ମଣିଷ ପାଇଁ ଜୀବନ୍ତ ଦର୍ଶନ। ଜଣେ ସ୍ରଷ୍ଟାର ଅନୁଭୂତି ଏକାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନ ହେଲେ ଧାନଫୁଲକୁ ନେଇ କାନଫୁଲର ଠିକଣା ଖୋଜିବା ପୁଣି କାନଫୁଲ ଭିତରେ ଧାନଫୁଲର ବୁନିଆଦିକୁ ଲେଖିଲାବେଳେ ସମୁଦାୟ ଏକଚାଳିଶ ଗୋଟି କବିତା ଭିତରେ ଏକତିରିଶି ଥର ଲୁହ ଶବ୍ଦର ବନ୍ଦନା କରିବା କି ବିଚିତ୍ର କବି କଳ୍ପନା!!! ମାଟିର ମୂଳ କବିଟିଏ ଦେଇପାରେ କିଞ୍ଚିତ୍। ଶ୍ରମ-ସ୍ୱେଦ ବିନା ଅନ୍ୟଥା ଖୋଜିବା ବ୍ୟର୍ଥ। ମାଟି ପାଇଁ ସ୍ରଷ୍ଟା ଲୁହକୁ ବ୍ୟଥା ନୁହେଁ ନିର୍ମାଲ୍ୟ କରିଦେବା, କାରୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ (Middle Class)ର ଭୋକ ଭାଗ୍ୟକୁ (ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର କାଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ) ଚାଷ ଓ ଚାଷୀର ବୁନିଆଦି ତଉଲିବା ସଶକ୍ତ ଲେଖନୀର ନିୟତି। କବି ଦିଲୀପ ସ୍ୱାଇଁ କ୍ଷେତ ଓ କ୍ଷତକୁ ବୁଝି ଲେଖୁଥିବାର କବି। ପଲ୍ଲୀ ପ୍ରାଣ ଉଚ୍ଛ୍ୱଳାର କବି।

ଧାନକଥାଟି ଆମ ପରମ୍ପରାର ମୂଳ ଭାବପିଣ୍ଡ। ସ୍ୱେଦ, ଶୋଣିତର ଆତ୍ମଗତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭିତରେ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଭ୍ୟତାର ହସ୍ତାକ୍ଷର ହେଉଛି ଧାନ। ତେଣୁ ପ୍ରଥମ କବିତା 'ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ' ଅଭାବୀ ଚାଷୀ ଜୀବନର ନିଖୁଣଚିତ୍ର। ଧାନ ପାଇଁ ଧନ ହରାଉଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କର କଥା। ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଲ ଧାନ ସହିତ ଲକ୍ଷ୍ମୀବତ ଭାଉଜର ତୁଳନା ଏକାତ୍ମ। ତ୍ୟାଗ ଭିତରେ ଘରକୁ, ଅଭାବ ଭିତରେ ନିଜକୁ ସବୁମତେ ସମୟକୁ ବାଟେଇନେବାର ଅକୁଣ୍ଠ ଅର୍ପଣକୁ ଅଣଦେଖା କରିହୁଏ ନାହିଁ। ବୁଢ଼ାବାପା ବ୍ୟାଧିରେ ପଡ଼ିବା, ବାପାଙ୍କ କାଶରେ ହାବୁକା ହାବୁକା ରକ୍ତ, ନଣନ୍ଦ ବେଭାର ନେଇ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ଜଣେ ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀର ସେବା ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ମନୋବଳ ପାଖରେ ଭାଇଙ୍କ ଶ୍ରମ ଓ ସରଳପଣ ସ୍ୱଚ୍ଛତା ଦିଶୁଥାଏ। ମାଟିଭଳି କଲ୍ୟାଣୀରୂପା ପାଲଟିବା ପଛରେ ସ୍ରଷ୍ଟା ସଂସ୍କୃତି ଭିତରେ ସନ୍ଧି। ସର୍ଜନା ଓ ସହଭାଗିତା ଭଲ ସମୟ ପାଇଁ ଭଲ କବିତା ନିର୍ମାଣ କରେ। ଦକ୍ଷତା ଚେତନାଗତ ବିଚାରର, ଭାବପ୍ରବଣତା ଅନୁଭୂତିସିଦ୍ଧ ହୃଦୟର। ସମୟ ଦେହରେ ତେଣୁ ସଚେତନତାର ଗାର ଟାଣିଦିଏ କବି। ଏ ସ୍ୱୀକୃତି ବିଧିଗତ ବିଧାତା ବିଚାରର। କବିତାର ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଭିତରେ ପ୍ରକୃତ ନାନ୍ଦନିକତା ସ୍ପଷ୍ଟ।

> *ଭାଉଜ ହାତରୁ କାଢ଼ିଦେବାରୁ ବାଲା ଦି' ପଟ*
> *ମୁକୁଳିଥିଲା ଧାନକ୍ଷେତ। (ପୃ-୯)*

ବୁନ୍ଦା ବୁନ୍ଦା ଝାଳ ପିଇ ଯେବେ ବତୁରିଉଠେ ମାଟି ପ୍ରଜନନ କ୍ଷମତାକୁ ରୋକିବାର କାହାର ବା ସାଧ ଅଛି। ତ୍ୟାଗ ଆଉ ଶ୍ରମଭିତରେ ଯେଉଁ ଅନୁରାଗ ଟିକକ ଜନ୍ମନିଏ; ଦାମ୍ପତ୍ୟର ରସଘନତା 'ଲୁହଟୋପା ହୋଇ ଝରିପଡ଼େ ଭାଇଙ୍କ ଛାତିରେ'। ଶୀର୍ଷକୁ ଛୁଇଁଲେ ଶ୍ରମ ଆଉ ପ୍ରେମ। 'ସକାଳୁ ଚାଳରେ ଆସି ବସିଲା ହଳଦୀବସନ୍ତ'। ସମ୍ଭାବନା ସଫଳତାର ପ୍ରତୀତି। ଏକା ସମୟରେ ଦୁଇଟି ଘଟଣା ଘଟେ। ଧାନସିଁସା କ୍ଷୀର ଢୋକିଲାବେଳେ 'କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଦୀ ହୁଏ ଭାଉଜଙ୍କ ଛାତିରେ'। ଧାଡ଼ିଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ପାଠକକୁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ କରେ। ମାଟି ଓ ମା' ହେବାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସ୍ପନ୍ଦନ ନିକଟରେ କବିତା ଚେତନାରେ ଛୁଇଁଯାଏ। କାନସଜ ଓ ଧାନକେଣ୍ଡା ଭିତରେ ତୁଳନା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ପ୍ରେମର ସ୍ୱଚ୍ଛ-ବ୍ୟଞ୍ଜନା। କ୍ଷେତ ପାଇଁ ସଜ ଧାନଫୁଲ, ଭାଉଜ ପାଇଁ ସଜ କାନଫୁଲ। ତାର୍କିକତା ଶକ୍ତିଶାଳୀ। ଧାନ ପତରରେ କାକରବୁନ୍ଦା ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦିଶୁଥାଏ ଭାଉଜଙ୍କ ପ୍ରତିବିମ୍ବ କାରଣ କ୍ଷେତକୁ ଧାନଫୁଲର କାନଫୁଲ ପିନ୍ଧାଇବା, ବାଲା ବଦଳରେ ପାଣିକାଚ ପିନ୍ଧିବା ଜଣେ ନାରୀ ପାଇଁ ଚଷାପୁଅର ପ୍ରେମର ପ୍ରତିଦାନ।

କବିତା ଧାନକଥା, ଧାନଚଲା ରାସ୍ତା, ହଳିଆଗୀତ, ଚଷାଘରର ଦୃଶ୍ୟ, ହାତୀ ଖାଇଗଲା ପାଚିଲାଧାନ, ମରିଯାଇଥିବା ଚାଷୀ ପାଇଁ, ଉଜୁଡ଼ା କ୍ଷେତ ଇତ୍ୟାଦି ଆମ ଭାବନା ଓ ଚେତନା ସହ ଯୋଡ଼ି ହୋଇରହିଥିବା ଚିରୁଡ଼ାଏ ବାସ୍ତବତା ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା। ପ୍ରକୃତି ସହ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣର ଅସମାନ ଉପସ୍ଥିତି ହିଁ ଧାନଚାଷୀର ଅମଳ ଅର୍ଜିତ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଉଜୁଡ଼ାଏ। ଆଖି ପାଉ ନ ଥିବା ଧାନପାଟ ଆଉ ପର୍ବତ ସମାନ ଧାନଗଦା। ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଭରସାର ଦୀର୍ଘତା ଓ ବିଶ୍ୱାସର ଉଚ୍ଚତା। ଧାନତଳି ପୋତା ହେଲେ ପୋତିଦିଏ ନିଜକୁ ଚାଷୀ। ବଞ୍ଚିବାର ଆହାରାହା ଧାନକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି। ଅକାଳ କାଳ ପାଣି କହିଲେ କ୍ଷେତ ପାଇଁ ଚାଷୀ ଆଖିର ଲୁହ, ଅମଳ କାଳ ବର୍ଷା କହିଲେ ଓଦା ହୁଏ ଚାଷୀର ମୁହଁ –

> *"ପହଁରା ଶିଖି ନ ଥିବା ବାଡୁଅ ଝିଅ ପରି*
> *ବୁଡ଼ି ମରିଲା ଧାନବିଲ।" (ପୃ-୧୩)*

କଥାଟା ଭାରି ନିଦା ଓ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ; ଧାନଚଲା ରାସ୍ତା ହେଉଛି ଶିଳ୍ପୀ ଜୀବନର ସ୍ମୃତିର ରାସ୍ତା। 'ମାଟିରେ ମିଶିଲେ ଲୁହ ଲୁହମୟ

ହୋଇଯାଏ କବି'। ଆତ୍ମଗତ ସମ୍ବନ୍ଧଟି ଏକାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ। ଧାନର ସଂସ୍କୃତି ଏଠି କବିତା ଓ କବି ଆତ୍ମବିଳାସର ସଂସ୍କୃତି ସହ ଏକାଠି। ପଲ୍ଲୀର ସବୁଜିମା ପ୍ରାଣକୁ ନମନୀୟ କରିଛି। ସେଇଠି ବାଲ୍ୟ, କିଶୋର କାଳର ସରଳତା, ଚପଳତା ଜୀବନ୍ତ ଛଳଛଳ। ଯେଉଁଠି ଖୋଜିଲେ ମିଳିବ ପିଲାଦିନର ଦୁକୁଦୁକି। ଚେତନାର ଦୁଇଧାରେ ଦୁଇଟି କଥା। ସ୍ମୃତି ମୋହ ଓ ବାର୍ତ୍ତମାନିକତା। ଅତୀତରେ ହଜିଥିବା ଜୀବନର ଛନ୍ଦ ଓ ସମ୍ପ୍ରତି ଦେଖୁଥିବା ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ ବାସ୍ତବତା। ଚାଷୀର ଆତ୍ମହତ୍ୟା। ମାଟି ମଣିଷକୁ ଶ୍ରୀ ଯୋଗାଉଥିବା ସ୍ୱଚ୍ଛ ସରଳ ଭାବପ୍ରବଣତାର ଜୀବନ ହତ୍ୟା। ଏବେ ଯଦି ଝରିଯାଏ ଆକାଶରୁ ଅଜସ୍ର ବର୍ଷାବୁନ୍ଦା ତଥାପି ନିଅଣ୍ଟ ଘଟେ ଚାଷୀ ଆଖିର ଲୁହବୁନ୍ଦା। ଭାବ ଆନୁପାତିକତାର ମୂଳଚାଲ କବିତା 'ହଳିଆ ଗୀତ'। ପାରମ୍ପରିକ ଲୋକଗୀତର ଶୀର୍ଷକ ଭିତରେ ଧାନଫୁଲ ପାଇଁ ନଇ ପଡ଼ିଥିବା ମଣିଷ ଓ ତା'ର ଛାତିହାଡ଼ରେ ରୁଗୁରୁଗୁ ହେଉଥିବା ଦୁଃଖ ହିଁ ଚାଷୀ ହଳିଆର ଗୀତ।

ଧାନ ଗୋଟେ ପୋତି ଦେଉଛି
ତୁ ପାଳଟି ଯା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀ। (ପୃ-୧୭)

ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭରସାର ଏତେ ବଡ଼ ରୂପାନ୍ତର ଅନ୍ୟଥା କାହିଁ! ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦ୍ରୁତ ଶିଳ୍ପାୟନ, ନବ୍ୟ ଉପନିବେଶବାଦର ପ୍ରତିଫଳ ଖଣି ଖାଦାନରେ ନଇଁପଡ଼େ ସବୁଜ ବନସ୍ପତି। ମାତ୍ରାଧିକ ରସାୟନ ପ୍ରୟୋଗ ମାଟିକୁ କରୁଛି ବନ୍ଧ୍ୟା। ମାଟି ଦେହରେ ପାଣିର ପ୍ରଣୟ ସ୍ପର୍ଶ ନାହିଁ ଅଛି ଉଷ୍ମ ପାଉଁଶର ପ୍ରଲେପ। ହତାସ ହୁଏ ଚାଷୀ। ଧାନ, ମୀନ, ପାନ ହରିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସହ ପାଣି ଏ କବିତାରେ ମୂଳ ପରିଚୟ। ଯେଉଁ କ୍ଷେତକୁ ନେଇ ପିଢ଼ି ପିଢ଼ି ପ୍ରତିପୋଷଣ ତା'କୁ ଏମିତି କ'ଣ ବିକିହୁଏ ତମାମ ଜୀବନ। ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି ପାଇଁ ସଚେତନତାର ଗାରଟିଏ ଟାଣିଦିଏ କବି ନିୟତ କାଳକୁ - 'ଧାନଟିଏ ପୋତିଦେଇ ଯାଉଛି / ଭାତ ମୁଠାଏ ଦେ'। ମାଟି ନିକଟରେ ମଣିଷର ଏହା ହେଉଛି ସାର୍ବଭୌମିକ ଦାବି। ଉଦରକୁ ଊଣା ହେଲେ କାହିଁ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର କୈବଲ୍ୟ ? ଫଟାମାଟିର ଭୂଗୋଳ 'ହଳିଆଗୀତ'ର ପରିମଣ୍ଡଳ। ଚାଷର ଇତିହାସ ଭିତରେ ଚାଷୀ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସ ସ୍ପଷ୍ଟ। ତେଣୁ 'ଚଷାଘରର ଦୃଶ୍ୟ'ରେ ଦେଖାଯାଉଛି ଅମାର, ଅଖା, ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟ, ଅକ୍ଷିମୁଠି, ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଲ, ହଳଲଙ୍ଗଳ, ଧାନରୁଆ, ଗଉଣି, ମାଣଓଷା ଏସବୁ ଚଷାଘର ଓ ହୃଦୟର ଚିରୁଡ଼ାଏ ଅଂଶ। 'ଅକ୍ଷି ତୃତୀୟାଦିନ ବାପାଙ୍କ ଆଖି ଲୁହ ଛଳଛଳ'। ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଅକ୍ଷୟ ରଖିବାରେ ସେ ଅସମର୍ଥ। ଅକ୍ଷୟ ବୀଜ ସଂସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଅକ୍ଷିମୁଠି ବିଲ ନାହିଁ। କେତେ ଆତ୍ମଗତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଜଳ କବିତାର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳ ! ସୁରକ୍ଷା ଓ ସମ୍ଭାବନାହୀନ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳତା ଯଦି ଆକାଶରୁ ଖସି ପଡ଼ନ୍ତା ମୁଠାଏ ଧାନ -

"ମୋତେ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ କହନ୍ତ
ଧାନ ନେବ ଧାନ ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଲ ଧାନ।" (ପୃ-୨୨)

ଆସନ୍ତାକାଲିର ସ୍ୱପ୍ନ ଉଡ଼ିବୁଲେ ଉଜୁଡ଼େ କ୍ଷେତ। ହାତୀ ଖାଇଯାଏ ପାଚିଲା ଧାନ। କବିତାଟି ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ। ବିଲର ବୁନିଆଦିକୁ ବୀମା କ'ଣ ଭରସା କରି ପାରେ। ନ'ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରୁ ଆସିଥିବା ହାତୀର କଳା ମଚମଚ ଶୁଣ୍ଢ ଶୋଷଣର ଅସ୍ତ୍ର। ଆଭିଜାତ୍ୟ ଲୁଣ୍ଠନର ଜମିଦାରୀ ମନ ଲମ୍ବିଗଲେ ଚଷାଘରକୁ ବଦଳି ଯାଏ ବଞ୍ଚିବାର ଭୂଗୋଳ। ବନ୍ଧାପଡ଼େ ଜମି। 'ସୁଧବାବଦକୁ ମାଗିବ ପୁଅର କଟାମୁଣ୍ଡ / ନାତି ଟୋକାର ନିର୍ମଳ କଲିଜା'। କବି ଦିଲୀପ ସ୍ୱାଇଁ ସମୟ ସହ ସାମ୍ପ୍ରତିକତାର ମୂଲ୍ୟାୟନରେ ସଫଳ ସ୍ରଷ୍ଟା। ବ୍ୟଞ୍ଜନାଗୁଡ଼ିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ। ପ୍ରଶାସନର ପଶାପାଲିରେ ଚାଷୀମୃତ୍ୟୁ ସାଧାରଣ ଘଟଣା। କବିତାର କାନଭାସରେ ନିହାତି ଅସାଧାରଣ। ଚାଷୀ ମୃତ୍ୟୁରେ ଦେଶର ସ୍ୱପ୍ନ ମରେ। ଜୟ କିଷାନ ମୁଖଧ୍ୱନି ସବୁଜ ଛଳନାର ଆବରଣ ତଳେ ମିଶିଯାଉଥାଏ ସଭ୍ୟତାର କଙ୍କାଳ। ଉଜୁଡ଼ାକ୍ଷେତ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କବିତା। ତା' ଭିତରେ ପାଠକ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ହଜେ ଓ ହେଜେ। ସବୁଜ ବିପ୍ଳବର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ କବି। ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ବସିଲେ ବିଲ ହଜିଯାଏ ବିଶ୍ୱାସର ମାଟିମୂଳ। ଆଉ ଶୁଭୁନାହିଁ ଚବଚବ ପାଣିରେ ଧାନରୁଆ ଧାଡ଼ିରେ ପାଣିକାଚ ଶବ୍ଦ, ହଳ ଲଙ୍ଗଳର ମାଟି ସହ ନରମ ସହବାସ। ଦିଶିଯାଉଛି 'ମଲା ଚଢ଼େଇଙ୍କ ଥଣ୍ଟରେ ପାଚିଲା ଧାନର ଗୀତ'। କବିତା ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମା ତା'ର ନମୁନା ଉପରୋକ୍ତ ପଂକ୍ତି। କ୍ଷେତରେ ମଞ୍ଜି ଉଜୁଡ଼ିଲେ ମାଟିସାରା ଭୂଣଙ୍କ କଙ୍କାଳ।' ଏମିତି ପାଖରେ ଆସି ଠିଆହୁଏ କବିତା। ଆକାଶରେ ମେଘଶୂନ୍ୟ। ବିଶ୍ୱାସ ଏତିକି 'ମାଟି ଅଛି ତ / ଫୁଟିବ ଫୁଲ'।

ଦୁଇଧାରେ ଦୁଇଟି ସୃଜନ। ମାଟି ପାଇଁ ଧାନ, କବି ପାଇଁ କବିତା। ଉଭୟେ ନିଜ ପଣରେ ଅଙ୍ଗୀକାର। ଅର୍ଥ ଖୋଜା ବିଶ୍ୱାସର ଭିତ୍ତିରେ। 'ପାପୁଲିଏ ପାଣିରେ ଧାନଫୁଲ ସ୍ଥିତି। ଆଞ୍ଜୁଳାଏ ଆବେଗରେ ମାଟିରୁ ଆକାଶଯାଏ ପ୍ରଲମ୍ବିତ କବିତାର ଧାଡ଼ି। ବାପା ନାହାଁନ୍ତି ତ ନାହିଁ କ୍ଷେତର ସ୍ୱପ୍ନ। ବିଶ୍ୱାସ ବିହୀନ କାହିଁ ଶବ୍ଦର ଅଙ୍କୁରୋଦ୍‌ଗମ। ଧାନଗଦା ପରି ବାପା ବିରାଟ ଓ ଉଦାରପୂର୍ଣ୍ଣ। ଆଶ୍ୱାସନାର ପରିଚୟ ବାପା। ଧାନକୁଟେଇ ପୁଅର ପରିଚୟ ନେଇ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ବି ନିଘା ନାହିଁ। ଚଷା ଗୋଠର ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଖୁଣ୍ଟ ଗୋଟିଏ ବାପା ଅନ୍ୟଟି ବୋଉ। ସ୍ମୃତି ନ ଥିଲେ କବିତାର ଖିଅ ଦୁର୍ବଳ। ଏଣୁ ଭୋକର ଭଉଁରୀ ଭିତରେ ପିଲାଦିନିଆ କଥା ନିଆରା। ଭାଇ ଭଉଣୀ ସାଥୀହୋଇ ବିତିଥିବା ଅତୀତ। ପାଚିଲା ଭଇଁଚିକୋଳି ପରି ପିଲାଦିନ ନରମ ଓ ଜୀବନ୍ତ। ରାକ୍ଷୀ ପାଇଁ ଦେଇପାରୁ ନ ଥିବା ସୁରକ୍ଷିତ ଭବିଷ୍ୟତ। ତେଣୁ ଏବେ କାବ୍ୟପୁରୁଷ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି - ପିଲାଦିନ ଭାଗବାଣ୍ଟ

'କୋଳିତକ ତୋର' ଆଉ ଏବେ କଣ୍ଠାତକ ମୋର। ଚଷାଘରର ସମଗ୍ର ଦୁଃଖ ପାଇଁ ସୁଖ ଛୁଏଁ ନାହିଁ ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ –

"ଠାକୁରଙ୍କ ଫଟୋତଳେ / ଲୁଚି ରହିଥାଏ ଦୁଃଖ
ଚାଉଳ ବଣାରେ ଭୋକ / ଛପର ହୋଇ ନ ଥିବା ଚାଳଘରେ /
ରସ କଂସାରେ ପଡୁଥିବା ବର୍ଷାପାଣି ପରି
ଆମରି ଭାଗ୍ୟ।" (ପୃ-୩୧)

ସମ୍ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ମା' ମାଟି, ଘରଡିହ, ନଦୀ, ପାଣି, ଗଛ, ଗାଁ, ବିସ୍ଥାପନ ଏମିତି କେତୋଟି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଶେଷ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ପାଲଟିଛି। ମଣିଷକୁ ସର୍ବହରା କରୁଥିବା ବିସ୍ଥାପନ ଓ ବିପଣୀ ପାଇଁ ଚହଟ ଚିକ୍କଣ ବିଜ୍ଞାପନ ଚକ୍ରବ୍ୟୂହରେ ନଇଁ ପଡୁଛି ଭାଗ୍ୟ। ପାରମ୍ପରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଚଳ। ସଂସାର ଓ ସଦ୍‌ଭାବନା ଭିତରେ ପାଚେରୀ ଉଠୁଛି। ବାପା ବୁଝେ 'ମାଟି ନୁହେଁ ଇଏ ସାତପୁରୁଷର ବୋଝ'। ପୂର୍ବଜଙ୍କ ମାଟି ବୈକୁଣ୍ଠ। ପୁଅ ବୁଝେ ମାଟି ବଦଳରେ କଂକ୍ରିଟ ଆଭିଜାତ୍ୟ। ସମାଧାନ ଏଇଆ ଯେ – "ପ୍ଲାଷ୍ଟର ଖସୁଥିବା ପୁରୁଣା ଘରର କାନ୍ଥପରି ବାପର ଭାଗ୍ୟ।" ଅର୍ଥନୀତିର ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ରେ ଅଲୋଡ଼ା ହେଉଛି ଚିହ୍ନାମୁହଁ; ଭିଟାମାଟିର ପରିଚିତ ଆକର୍ଷଣ। ବିସ୍ଥାପନ ଓ ବିଜ୍ଞାପନର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ହଜିଯାଉଛି ନଦୀଜଳ, ଜେଜଙ୍କ ସମାଧି ପରିଚିତ ଅତୀତ। ବରଗଛ ବିଶ୍ୱାସର ମଜବୁତ ଭିତ୍ତି ଓ ଚଉପାଶର ଶାନ୍ତ ଛାୟା। ମୂଳ ସବୁକୁ ଖୋଜି ପାଇବା। ହଜିଯାଉଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିକଟରେ ପାଠକର ଚିନ୍ତନକୁ ଉସୁକାଉଥାଏ ଭଲ କବିତା। "ଅଧା ଅନ୍ଧାରରେ ନଟକିଥିବା ଖାଲି ମାଠିଆପରି ଆମରି ଭାଗ୍ୟ"। ପାଣି ଯେଉଁଠି ସେଇଠି କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର। ପାଣିବିନା କାହିଁ ନୀଳ ଆକାଶରେ ମେଘର ବସାଘର ! ପାଣିବିନା କି ନିର୍ମାଲ୍ୟରେ ଲେଖା ମୁକ୍ତିର କପାଳ। ବିଲକୁ ପୋଷେ, ନଈକୁ ପାଉଁଞ୍ଜେ। ଶବ୍ଦାର୍ଥ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଓ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ। ଶତାବ୍ଦୀର ମହାସଙ୍କଟରେ ପାଣି ଆଞ୍ଜୁଳେକୁ ଲୁହ ଆଞ୍ଜୁଳାଏ। ମାଟି ନନ୍ଦର ବହଳ ଅନ୍ଧାର ଭେଦି ଶୋଷ ପହଞ୍ଚିପାରୁନି ପାଣି ନିକଟରେ। ନିଜ ନିର୍ଜନତାରେ ଲାଜେଇ ଯାଉଥିବା ନଦୀର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିଛି 'ନଈକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ କବିତାରେ'। ନଈର କଙ୍କାଳକାନ୍ଦେ ବାଲି ବିଛଣାରେ। ଯୁବତୀ ବିଧବା ପରି ତା'ର ଭାଗ୍ୟ –

"କମ୍ପାନୀ କାରଖାନାର ମିଳିତ ଧର୍ଷଣରେ
ନଈସାରା ବୁନ୍ଦା ବୁନ୍ଦା ରକ୍ତ।" (ପୃ-୪୨)

କବି ଦିଲୀପ ସ୍ୱାଇଁ 'ନଦୀ' ରୂପକ ଭିତରେ ଜୀବନ ଓ ଦର୍ଶନ ଦୁଇଟିକୁ ସମାନ୍ତରାଳ ମାନ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି। ଯେତେ ପୁଣ୍ୟର କପାଳ ପାଣିବିନା କାହିଁ ଆହାରାହା। ଯାତ୍ରୀ-ଯାତ୍ରା-ତୀର୍ଥ, ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ସରସ୍ୱତୀ, ଚିଲିକା, ମାନସରୋବର ଅଥବା ମୋକ୍ଷର ପ୍ରୟାଗପୀଠ ନଦୀ ନାମ ମାତ୍ର ନୁହେଁ; ବରଂ ଆମ ଚେତନାକୁ ପ୍ରବାହିତ କରି ନେଇଯିବାର ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି। ଏ ପ୍ରବାହ ସାମାନ୍ୟ-ଅସାମାନ୍ୟତା। କାଶତଣ୍ଡୀ ଫୁଲ, ସୋରିଷ ଫୁଲର କ୍ଷେତ, ନଈକୂଳ ପବନ, ଋତୁଚକ୍ରରେ ବଦଳୁଥିବା ନଦୀର ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିଚୟ, ନଈ ପାଣିରେ ଜହ୍ନର ଠିକଣା ହଜିବା କଥାଟି ଏଇଆ ସୂଚନାଦିଏ ସମୟ ସହ ମଣିଷ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ନଦୀ ଥିଲା କେବେ ସୁଖ ସଳିତା କିନ୍ତୁ ସମ୍ପ୍ରତି "ନଦୀ ଗୋଟେ ଦୁଃଖ କବିତା"। ଲେଖନୀଗତ ସମର୍ପଣ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସ୍ରଷ୍ଟାର ଏକାନ୍ତ ଆତ୍ମୀୟ ନ ହେଲେ ନଦୀ କବିତାର ପ୍ରାଣ ପାଲଟିବା ସହ କବିତା ପାଇଁ ଦୁଃଖ-ଦର୍ଶନ ବାଢ଼ିବା କି ଶିଳ୍ପୀର ପାରିବାପଣ ! କବିତା ଲେଖିଛି ପାଣିର ଭବିଷ୍ୟତ। ପାଣି ବହୁଳେ ନୁହେଁ ପାଣି ବିହୂନେ ଯିବ ପ୍ରାଣ। ଅନୁଭୂତି ଗଭୀର ଓ ଆତ୍ମସ୍ଥ ହେଲେ ପାଠକ ପାଇଁ ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ସେତିକି ବୋଧଗମ୍ୟ ଓ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ମନେହୁଏ –

ବିଧବାର ଧଳାଶାଢ଼ି ପରି
ଦିଶୁଛି କେରାଏ ଝରଣା।" (ପୃ-୩୯)

ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତାର ଅପଭ୍ରଂଶ ତଳୁ ଉପହାସ କରୁଥିବା ସ୍ୱପ୍ନପୁରୁଷାକାର ଆମ 'ଗାଁର ଚିତ୍ର'। ଅତ୍ୟାଧୁନିକତାର ବଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହଜ ଓ ଶସ୍ତା କରିଛି ଜୀବନକୁ। ସ୍ପନ୍ଦନହୀନ, ଆବେଗହୀନ ବଞ୍ଚିବାର କୌଶଳଶିକ୍ଷା ଦେଉଛି। ଦୀନା ସୋଇଁ ହାତରୁ ଖସିଛି ଚାଷବାସ। ବଦଳୁଥିବା ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ବଢୁଛି ଜୀବନର ବ୍ୟଥା। କବିତା ଗଛ କଥା – ୧ ଓ ୨ ହରିତ ସାହିତ୍ୟ (Eco Literature) ନିର୍ମାଣରେ ନୂଆ ପରିଚୟ ଯୋଡ଼ିଛି। ବନସ୍ପତି ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ଶାନ୍ତଶୀତଳ ଛାତି। ଗଛକଟା ହେଲେ କଟିଯାଏ ମାଟିର ବୁନିଆଦି। ଗଛକୁ ସାଇତିବା ଅର୍ଥ ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି ପାଇଁ ସୁସ୍ଥ ସ୍ଥାନଟିଏ ସଜାଡ଼ି ରଖିବା, ଗଛକଥା ସହ 'ଜେଜ' ରୂପକଟି ଯଥାର୍ଥ ମନେହୁଏ। ଗଛ ନ ଥିଲେ ଶୋଇପଡ଼େ ମାଟି ଅଫେରା ନିଦରେ। ମେଘ ଭୁଲେ ଆକାଶର ଠିକଣା। ଗଛ କେବେ ଇତିହାସ ନୁହେଁ, ଜୀବନ୍ତ ବାସ୍ତବ। ପୂର୍ବ ପିଢ଼ିରେ ସବୁଜ ଶାନ୍ତ ସମର୍ପିତ ରୂପ ରାଜପୁତ୍ର ବୁଦ୍ଧ ପାଲଟିବା କଥା, ବାର୍ତ୍ତମାନିକତାରେ ଗଛକୁ ସାକ୍ଷୀକରି ପ୍ରେମିକା ସହ ପ୍ରେମିକର ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ଜୀବନ ପଛରେ ଦହଗଞ୍ଜ କାରୁଣ୍ୟ। ଭବିଷ୍ୟତ ପିଢ଼ିରେ ଆଖି ଦିଶୁଥିବା ଜ୍ୱାଳାମୁଖୀ ଉଷ୍ମର ଭୂମିକୁ ନେଇ ଗଛର ଇତିହାସ ହେବ କାଳ କାଳକୁ ଲେଖା। ଗଛକାଟି କଂକ୍ରିଟ ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ା ହେବା ଏକ ଛଳନା। ଦର୍ଶନଟି ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ "ଗଛ କାଟିବା ସହଜ / ଗଛପରି ହେବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ।" (ପୃ-୪୬)

ବାମା ବିମର୍ଶ ଭିତ୍ତିକ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ରୁଚିବୋଧକ। ତଥାକଥିତ ବାମା ଚିନ୍ତନର କ୍ରମିକତା ଭିତରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମନେହୁଏ। ହିଂସା ଦାଢ଼ରେ ବଞ୍ଚୁଥିବା ନାରୀ, ଅଭିଆରୀ ଝିଅର ଦୁଃଖ, ମୁରବୀହୀନ ପରିମଣ୍ଡଳରେ

ଝିଅର ସ୍ଥିତି, ବାଟେ ଘାଟେ ଦେଖାଦେଉଥିବା ନାରୀର ଅସହାୟ ସାଜୁଜ୍ୟ ଅସମ୍ଭାବ୍ୟତାକୁ ନୂଆ ପରିଚୟ ଦେଇଥିବା କବିତାଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ିଲେ ସ୍ୱାଦଶୈଳୀରେ ନିଆରା ଲାଗେ । ଝିଅ ବଡ଼ ହେଉଛି, ଷ୍ଟେସନ ବଜାରରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ, ବନ୍ତ ଛକରେ ବାସନ୍ତୀ, ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ, ପ୍ରେମିକାର ସ୍ୱାମୀ ପାଇଁ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବଭିତ୍ତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆବେଦନ ସ୍ପଷ୍ଟ । "ପାହାଡ଼ ଛାତିରୁ ଫିଟି ଆସିଥିବା ଝରଣା" । ବାପା ନିକଟରେ ଝିଅର ସ୍ଥାପକତା । ସୁନ୍ଦର ମେଟାଫର । ଝିଅ ନ ଥିଲେ କି ଘର ? ଘରକୁ, ବାପାମା'କୁ, ସମୟକୁ, ପରିସ୍ଥିତିକୁ, ବୁଝିବା ଭଳି ଝିଅ ମିଳୁ ସବୁ ଘରକୁ । ଝିଅ ବଡ଼ ହେଲାରୁ ପିଲାଦିନର ଅଝଟ ଅଳି, ଖେଳନା ପାଇଁ ଜିଦି ଆଜି ବାପା ପାଇଁ ସ୍ମୃତି । କିନ୍ତୁ ବହି ଭିତରୁ ମୟୁର ଚନ୍ଦ୍ରିକା, ସାହିତ୍ୟ ବହିରେ ଅମରପୋଇ ଗଜା ମାରିବା କଥାଟି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ । ସବୁ ବାପାଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଓ ଅବସ୍ଥା ଏକାପରି । ଫୁଲ କୁଣ୍ଡରେ ରକ୍ତ ଗୋଲାପ ଚାରା ପୋତିବା କଥାଟି ଜୀବନବୋଧ ଓ ବାସ୍ତବତାର ସମନ୍ୱୟତାକୁ ବୁଝାଉଛି । ସମକାଳକୁ ବୁଝୁଥିବା ବାପା ନ ବୁଝୁଥିବା ଝିଅ ହାତରେ ଆସି ଧରାଦିଏ ଜୀବନର ମାୟାମୃଗ । କଂକ୍ରିଟ୍ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଓ ଦିଶୁଥିବା ପଦ୍ମଫୁଲ ତଳେ କଳାନାଗ, ପଙ୍କ, ପାତାଳ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥିବା ଝିଅଟି ପାଇଁ ସବୁ ବାପାର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ସ୍ପର୍ଶକାତର ।

"ଆକାଶ ନୁହେଁ ଇଏ
ଏକ କଂକ୍ରିଟ୍ ଆଭିଜାତ୍ୟ
ଜହ୍ନ ରାତି ନାହିଁ ଏଠି

ଏସବୁ ପ୍ରତାରଣାର ନୀଳବିଷ ।" (ପୃ-୫୦)

ଭୋକର ଭାରତ ପାଇଁ ଦିଶୁଥିବା ମାନଚିତ୍ର 'ଷ୍ଟେସନ ବଜାରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ । ଦେହ ପାନ୍ଥଶାଳାରେ ବାର ପୁରୁଷର ନାଁ । ଅନ୍ଧାରର ଉହ୍ଲେଇରେ ବଢୁଥାଏ ପାପର ପ୍ରତିମା । ସଭ୍ୟ ସମାଜର କଳା ହସ୍ତାକ୍ଷର । ଷ୍ଟେସନ ଭିଡ଼ରେ ହଜିଯାଉଥିବା ଜୀବନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ । ବାସନ୍ତୀ ଜୀବନର ଦୋଛକି । ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ନାମକୁ ଆଧାର କରି ତା' ଭିତରେ ଦେଖିହୁଏ ଚଳନ୍ତି ବାସ୍ତବତାର ନିଟୋଳ ଚିତ୍ର । ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ନନ୍ଦିତା ଗତକାଲି ଆଜି ଓ ଆସନ୍ତାକାଲିର ବିଧାନ । କିଶୋରୀ, ପ୍ରେମିକା, ବଧୂ, ବାରନାରୀ ସାଜିବା କାଳ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ କିଛି ବି ବାଧା ନାହିଁ । ସ୍ୱୀୟ ନିର୍ଜନତାକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ଲାଗି ଖାଲି ଗୋଟିଏ ମାଧ୍ୟମ ଲୋଡ଼ା । ସ୍ୱପ୍ନ, ଶିହରଣ, ଆକର୍ଷଣ, ନାରୀ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ସଂଗୁପ୍ତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଉପାଦାନ ଧୀରେ ଧୀରେ ପାଲଟିଯାଉଛି ନକଲି ବାସ୍ତବତାର ରୂପାୟନ । ଶୂନ୍ୟତା ଓ ମୃତ୍ୟୁ ନିକଟରେ ଏ ସବୁର ସମାହାର ଜଣେ ନାରୀ ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟତମ ସୋପାନ । ସେ ସ୍ୱୀକାର କରେ –

"ଓଃ ! ବଡ଼ କଷ୍ଟ
ସିନ୍ଦୂର ପିନ୍ଧି ଗୋପନ ରଖିବା ସ୍ୱପ୍ନଦୋଷ
ସ୍ୱାମୀ ଛାତିରେ ମୁଣ୍ଡଗୁଞ୍ଜି
ତୁଣ୍ଡରେ ଧରିବା ଶ୍ୟାମ ଶ୍ୟାମ ।" (ପୃ-୫୧)

କବି ଦିଲୀପ ସ୍ୱାଇଁ ନାରୀବାଦ ଶୀର୍ଷକରେ ଭାରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ମୁକ୍ତ । ଆଦୌ Radical Feminist (ଉଗ୍ର ବାମାବାଦ)ର ଉଚ୍ଚାରଣ ତାଙ୍କ କବିତା ନୁହେଁ । Liberal Feminist (ଉଦାର ବାମାବାଦ) ହେଉଛି ସୃଜନର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର । ନିୟମ, ଅଧିକାର ଓ ବିରୋଧ ଭଳି ତିନିଗାର ଅପେକ୍ଷା ମୁକ୍ତ, ସମର୍ପଣ ଓ ଉଡ଼ାଣ ଭିତରେ ନାରୀ ଆତ୍ମା ଓ ସତ୍ତାକୁ ଭିନ୍ନ ରୂପେ ପରଖି ହୁଏ । ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଏକାବେଳକେ ନିଆରା । ସବୁ ସଂଘର୍ଷ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଆକଟ ଭିତରେ ନାରୀଟି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାକୁ ନ ଚାହିଁଲେ ବି ଏଠି କବିତାଗୁଡ଼ିକରେ ମୁକ୍ତ ବାତାବରଣ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଆତ୍ମା ଉନ୍ମୁକ୍ତର ସ୍ୱଚ୍ଛ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ହିଁ ପ୍ରକୃତ ବାମାବାଦ ଏକଥା କବି ସ୍ୱାଇଁଙ୍କ କବିତାର ପ୍ରତ୍ୟୟ । ଯାବତ ସଂଘର୍ଷ, ସ୍ୱାମୀ ସନ୍ତାନର ସୁଖ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ସହ ନିଜକୁ ନିଃଶେଷ କରିଦେବାରେ ଆତ୍ମା ବୈକୁଲ୍ୟତା ପ୍ରତି ଅନୁଶୋଚନା ନ ରଖିବା ପ୍ରକୃତ ବାମାବାଦ । ସଂସାର ଓ ସମାଜ ପାଇଁ ଶକ୍ତ ମେରୁଦଣ୍ଡ ହୋଇ ଉର୍ଜ୍ଜା ଯୋଗାଇବା ପ୍ରକୃତ ବାମାବାଦ । ମହୁଲପଡ଼ାର ମାଇପେମାନେ କବିତା ତା'ର ନମୁନା । କାଉ ରାବିବା ବେଳକୁ ମୂଲିଆ ହାଟରେ । ଯେଉଁଠି ଟିଫିନ୍ ଡବାରେ ବନ୍ଦ ହୁଏ ଖରାବେଳ ଭୋକ । କୋଠାଗଢ଼ା, ଜଖମ ଦେହ, ବର ରୋଷଣୀର ବତୀଖୁଣ୍ଟ ମୁଣ୍ଡାଇବା ଭଳି ଧାରାବାହିକ ଜୀବନ କ୍ରମରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ମହୁଲପଡ଼ାର ମାଇପେ । ଏଠି ପୁଣି ସେଠି । ଠିକାଦାର ନଜର ତା' ପାଇଁ ଅର୍ଥହୀନ । ଭଙ୍ଗା ଟାଇଲଘର କୁନି ସଂସାରର ସୁଖ; ସକାଳ ଆକାଶ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଏ ଫର୍ଚ୍ଚା ଦିଗ୍‌ବଳୟର । ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ବାମାଚିନ୍ତନ । ଘରେ କବାଟ ପରି ଯଦି ଝୁଲେ ତିର୍ଲାର ଚିରାଲୁଗା ତଥାପି ମହୁଲପଡ଼ାର ନିଘା ନ ଥାଏ ।

ନିଜକୁ ନିଜ ମତେ ବୁଝାଇନେବାର ପନ୍ଥା 'ପ୍ରେମିକାର ସ୍ୱାମୀ ପାଇଁ କବିତା' । କଥାକୁ କବିତାରେ ସଜାଡ଼ିବାର କଳା ଜଣା କବି ଦିଲୀପ ସ୍ୱାଇଁଙ୍କୁ ।

"ପ୍ରେମରେ ଜିତିବା ଅର୍ଥ
ପରାଜୟ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ।" (ପୃ-୬୪)

ଅଦୃଶ୍ୟ ଅନ୍ଧାରରେ ନିଜକୁ ବ୍ୟତୀତ କରିବା ଫୁଟା କଳସୀ ପ୍ରେମିକା-ପ୍ରେମିକ ମଝିରେ ବୁଝାମଣାର ପ୍ରତୀକ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କବିତାଟି ରୂପକ କଲେଜ କାନ୍ଥ, ନୀରବ ପ୍ରତିପକ୍ଷ, ନୀଳହତ୍ୟା, ଚୁମାଚିହ୍ନ, ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ଓ ଲୁହ ଶବ୍ଦ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ । ତାହା

'ପରାଜିତ ସୁଖ ଓ ଅର୍ଜିତ ଦୁଃଖ'। ସବୁ କଥାରେ ସମାଧାନ। ସବୁ ବୁଝି ହୋଇଯାଉଥିବା ପରେ ବି ନିଜକୁ ବୁଝାଇ ନ ପାରିବାର ନିଜକୁ ଅପାରଗ ସନ୍ଦେହ ଟିକକ ରହିଯାଏ ବିଶ୍ୱାସର ଦୁଇକଡ଼ରେ। ଭଲ କବିତାର ଭାଗ୍ୟ ଯାହା ଲେଖିହୁଏ ଏହିପରି ଚିରନ୍ତନୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିମାରେ।

"ତୁମେ କେଉଁଠି ପାଦଥୋଇବ
ଅଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ
+ + +
କୋଟିଏ ଈର୍ଷା / ଅୟୁତ ଅସୂୟା
ପରସ୍ପରକୁ ହତ୍ୟା କରିବାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର।" (ପୃ-୬୫)

ବ୍ୟକ୍ତି ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିକୁ ପରଖିନେଇ କବିତା ପ୍ରତି ପାଠକର ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ମନୋଭାବନାକୁ ଆସ୍ଥାରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବା ଭଳି 'ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ' ପୁସ୍ତକରେ ତିନୋଟି କବିତା ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ। ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିଧି ଓ ତା' ଭିତରେ ବୃତ୍ତିଗତ ଚିନ୍ତାର୍ଥେ ନିଜକୁ ପୁଳା ପୁଳା କରି ଦହଗଞ୍ଜ କରୁଥାଏ ଜୀବନ। ସବୁ ଦିଶୁଥାଏ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ। ବାପା ସୁଅ ମୁହଁରେ ପତର। ବୋଉ ଆଖିରେ ସବାରୀଏ ଲୁହ। ବାତୁଅ ଭଉଣୀ, ଭାଇଭାଗର ଆଁ ଭିତରେ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିଥିବା ଧାନବିଲ। ଶୋଷଣ, ଦୁର୍ନୀତି, ଅପରାଧ, ଅପମିଶ୍ରଣ, ବଜାରବାଦ ଭିତରେ ଲମ୍ୱି ଯାଉଥିବା ଶୋକର ସକାଳ ଓ ଭୋକର ଭୂଗୋଳ ପାଇଁ ନିୟତି ସହ ସଦା ଲଢୁଥିବା ଚରିତ୍ର। ଭିଡ଼ ଭିତରେ ନିଆରା ବାରି ହେଉଥିବା ଜୀବନର ନାଁ ହେଉଛି ମନୋରଞ୍ଜନ। ଶିଳ୍ପୀ ଆତ୍ମା ଓ ଲେଖନୀର ସମର୍ପିତ ସହାନୁଭୂତିର ନିଟୋଳ ପରିଚୟ। "କଚେରୀ ବାରଣ୍ଡାରେ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ପରି"। ସମାଜ, ରାଜନୀତି, ପ୍ରଶାସକ, ଅର୍ଥନୀତିର ଛକାପଞ୍ଝା ଭିତରେ ଆଡ଼ ହୋଇ ବିଦ୍ରୋହର ନିଆଁହୁଳା ଧରି ଶିକ୍ଷିତ ସ୍ୱପ୍ନ ଉଜୁଡ଼ା ସ୍ୱପ୍ନଟିଏ। 'କନ୍ଦର୍ପ ସହ ଦେଖାହେଲା' କବିତା ଶୃଙ୍ଗାରରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ କଥାଟି ସ୍ପଷ୍ଟ। ପତ୍ନୀର ପରକୀୟା ପ୍ରୀତି ଓ ତା'ର ପରିଣାମ କନ୍ଦର୍ପକୁ କରିଛି ଯୋଗୀସମ କେନ୍ଦରା ମନସ୍କ। ବେମିହାନ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିବା ପ୍ରୀତିହୀନ ମଣିଷର ନାଁ କନ୍ଦର୍ପ। ନିରର୍ଥକ ପାହାଡ଼ ଚଢ଼ା ନାରୀଭୋଗ ଯା' ପାଇଁ ଦିନେ ଥିଲା ସମବାଚୀ ଉଚ୍ଚାରଣ। ଯଦି ଶୋଇବା ଘରେ ଅଜଣା ଖୁରାଚିହ୍ନ, ବାଘନାଚ ତେବେ ଶିକ୍ଷକ ବୃତ୍ତି, ସ୍ୱପ୍ନର ତାତି, ସନ୍ନ୍ୟାସ ହେବାର ଛାତି ଭାଜ୍ୟ-ଭାଜକ-ଭାଗଫଳ କନ୍ଦର୍ପ ବିଭକ୍ତିତ ତିନିଫାଳ। ଅତଏବ ଭାଗଶେଷ ମାତାଲ ଜହ୍ନ ରାତିରେ ଭାଗ୍ୟ ନିଃଶେଷ।

କବି ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ 'କାହାକୁ ପୁଛିବା କୁହ' କବିତା ପୁସ୍ତକର ଭାବ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଅର୍ଥ ବିନ୍ୟାସ ଏଠି 'ବାପା ବୋଉ କଳାକାଉ' କବିତାର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର ପାଖାପାଖି ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ଆସେ। "ପୁଅ ଝିଅ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ଗଲେ ଫେରିବେ କି ନାହିଁ" (ସୀମାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର, କାହାକୁ ପୁଛିବା କୁହ)। ଅତି ଅସାଧାରଣ କଥା ସାଧାରଣ ପାଲଟିଯାଉଛି ଆଜିକାଲି।

"ଚେନାଏ ଅବିଶ୍ୱାସରେ ଭାଙ୍ଗିଯାଉଛି
ଦାମ୍ପତ୍ୟର ପାଣିକାଚ।" (ପୃ-୭୪)

ସୁନ୍ଦର କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ଗଛରେ କଳାକାଉ ବସିବା ବିପରୀତ ଅର୍ଥବୋଧକୁ ବୁଝାଏ। ଘରେ ବଢ଼ିଲା ପୁଅ ବିଳିବିଳେଇ ହୁଏ ରାତିରେ ଝିଅ ଖୋଜେ ଛାତିତଳେ କାଲି ରାତିର ଚୁମା ଚିହ୍ନ। ପାପବୋଧ ଆଉ କେତେଟାବା ଦିନ। ବାପା ବୋଉ ନିଜ ଆସ୍ଥାକୁ ନିରାଭୟ ଚୁମା ଦେବା ଅନ୍ୟଥା ନାହିଁ। ପୁଅ ଝିଅ ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ କଅଁଳ କାୟାକୁ ବିକଳାଙ୍ଗ ନ କରି ବରଂ ଘୁଞ୍ଚିଯାଉ ଏ ଦୃଶ୍ୟ। ନ ହେଲେ

"ନଗର ନିଗମ ମଇଳା କୁଣ୍ଡରୁ
କଲି ଜନ୍ମ ନେଇପାରେ ମହାକାଳ।" (ପୃ-୭୫)

ସ୍ଥାନୀୟତାର ବିଚାର ସମ୍ପ୍ରତି କବିତାରେ ଅଧିକ ଦାନା ବାନ୍ଧିଛି। ପ୍ରତିବେଶୀର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ଓ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସମାନତାକୁ ଲେଖିବା ବାଟଟିଏ ଫିଟିଛି। ଆଜିର କବି ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହେଁ ବ୍ୟଷ୍ଟିକୁ ଅଧିକ ଲେଖୁଛି। ବିଶ୍ୱାୟନ ସହ ନିଜକୁ ଯୋଡୁଛି। ସମୁଦ୍ର ଆଁ ଭିତରେ ଅପସରି ଯାଉଥିବା ପାଦତଳ ମାଟିର ନାଁ ହେଉଛି ସାତଭାୟା। ନିରାଭୟ କି ନିରାପଦ ନୁହେଁ ନ ରହିବା ସ୍ଥାନର ଗାଁ। ବଗପାଟିଆ କି ଓକିଲପାଳ 'କିଶୋରୀ ଝିଅର କାନି ଟାଣିନିଏ କୁମ୍ଭୀର'। ଲୁହରେ ଯେଉଁଠି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହୁଏ ପ୍ରତିଦିନ। ପର୍ଯ୍ୟାବରଣର ଅସନ୍ତୁଳନତା ପ୍ରଶାସନିକ ଫାଙ୍କ। ଆସ୍ଥା ଉପରେ ମହିମ୍ନ ହେଉଛିବା କଙ୍କାଳ ମଣିଷ ସାତଭାୟା। କ୍ରମଶଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମାଲଭାଇ ଉଜୁଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧ। ସମୁଦ୍ରର ନୀଳ ଅଥଚ ଭୋକର ଭଉଁରୀ ଭିତରେ ଯେଉଁ ମାଟିର ଭାଗ୍ୟ ଲେଖା ନିଜକୁ ଶ୍ମଶାନିତ କରିବାର ଭବିଷ୍ୟତ। ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସଂଗ୍ରାମର ସମୀକରଣ ବାଙ୍ଗିରିପୋଷି ଘାଟିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଲେ ଯେତେବେଳେ ବାଜିଉଠେ ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ବସାର ଡୁଙ୍ଗ୍ ଡୁଙ୍ଗା, ବଢ଼ିଯାଏ ନିଆଁ ପୋହା, ଜହ୍ନରାତି ମାତି ଉଠେ ଆଦିମ ବିଚାରରେ। ମା' ଦୁଆରସୁଣୀ ଭରସା ସୁଖ ଆଉ ଦୁଃଖରେ। ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରମେୟର ଖୋରାକ୍ ଏ କବିତା। ଶବ୍ଦ ଓ ଚିତ୍ରକଳ୍ପର ଝୋଟିଚିତା। 'ବାଘ ପିଠିରେ ନାଉ ହୋଇ ଫେରୁଛି ଜହ୍ନରାତି'। 'ଶାଳପତ୍ର ଦୋଳିରେ କୁନିକୁନି ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଏକୁଡ଼ି।' (ପୃ-୮୨/୮୩) ଯଥାକ୍ରମେ ହିଂସ୍ରତା ଭିତରେ ମନଭୁଲାଣିଆ ମନ୍ତ୍ର। ଜଟିଳ ଅର୍ଥ ଖୋଜା ଭିତରେ କାଗଜକୁ ଓଦାକରି (ମୟୁରମାନେ ଓଦାଲୁଗା ପିନ୍ଧି ନାଚିଲେଣି') ଝରିପଡ଼େ ଶବ୍ଦ। 'ଅପସରାଙ୍କ କାଖରୁ ଖସି ପଡ଼ିଛି ମେଘର ମାଠିଆ'। ଅକୁଣ୍ଠ ସମର୍ପଣ, ସରଳତାର 'ଦୁଇ

ପାହାଡ଼ ମଝିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପାଦଚଲା ରାସ୍ତା'। ପାହାଡ଼ୀ ଜୀବନ ତଳେ ଯଦି ଶୋଇପଡ଼େ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଓ ପ୍ରକଚ୍ଛର ମନଭୁଲା ପ୍ରହସନ; ନକ୍ସଲ ହେବା ବିଳମ୍ବ ଘଟେ ନାହିଁ ମୂଳରୁ ଫେରୁଥିବା ତର୍ଲାର ମଣିଷ। ଏତେସବୁ ସହଜ, ଅସୂୟାହୀନ, ଆତ୍ମୀୟତା, ଆତ୍ମହରା ବନସ୍ପତି ମନସ୍କ ଭିତରେ ଲଙ୍ଗଳା ପିଲାଟି ଯଦି ଲୁଚାଇଦିଏ କବିତା ଖାତା, ତେବେ କବିଙ୍କୁ ଆହୁରି ଲେଖି ଶିଖିବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଯାଏ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ।

'ସମୟର କେତୋଟି ଦୃଶ୍ୟରେ' ମୁହଁ ଦିଶେ ଅଭାବୀ ମଣିଷର। ଚିହ୍ନା ଅଚିହ୍ନାର ମୁହଁ, ଅଦୃଶ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥିବା ଘଟଣା। ଅଜଣା ଅଶୁଣା ଦୃଶ୍ୟ କେତୋଟି ସମୟର। ମନ୍ଦିର, ମେଳା, ମଶାଣି ଅଥବା ମହୋତ୍ସବରେ ସବୁଠି ଭୋକ ଓ ନଜରର କୁହାଟ। ସମୟର ଦୋଛକିରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅବିଶ୍ୱାସର ସନ୍ଦେହ ଘରେରେ ବାସ୍ତବିକ କଥାଟି ସତସତିକା। ଏହିପରି -

"ଯାହା ସବୁ ଦେଖୁଛେ ଆମେ
ଏମିତି କ'ଣ ଦେଖେ କେହି
ଯେମିତି ବଞ୍ଚିଛେ ଆମେ
ସେମିତି କ'ଣ ବୁଝେ କେହି।" (ପୃ-୮୯)

ଅତୀତକୁ ନୂଆକରି ଦେଖିବାର ଲେଖିବାର ପ୍ରୟାସ ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ ରାଜବାଟୀ ପ୍ରତି କବିତା ସୃଷ୍ଟି। ପ୍ରେମ, ପ୍ରତାରଣା, ଅତ୍ୟାଚାର, ଲୁଟ୍‌ପାଟ ସହ ତଳ ପାହାଚର ଦେହମନ କଷ୍ଟ ଓ ପ୍ରାଣର ଫଟାମାଟି ଯେଉଁଠି; ସେଇଠି ଥାଏ ରାଜବାଟୀ। ନିତ୍ୟକାଳ କବିଟିଏ ସବୁ ବାଘୁଆ ନିଶର ଠାଣି ଭିତରୁ ଖୋଜୁଥାଏ ଅକାଟ୍ୟ ଇତିହାସ। ସାମନ୍ତ ଓ ସେବକ ମଝିରେ ଥିବା ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବଧାନକୁ ଯଦି ସମୟ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସମାନତାର ଦୁଇଧାର ତେବେ ପରିଣାମ ହୁଏ ଏମିତି -

ରଇତମାନଙ୍କ ମୁକୁଳା ପିଠିରେ
ଚମଡ଼ା ଚାବୁକର ରକ୍ତଦାଗ
+++
ନିରୀହ ପ୍ରେମ ପାଇଁ
ମଲେ କାଠୁରିଆ ବଂଶ। (ପୃ-୯୩)

କାଠୁରିଆ ରାଜଝିଅ ପ୍ରେମକଥାର ଜୀବନ୍ତ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପାନ୍ଥ, ପଥିକ, ପଥରକାନ୍ଥ। ମତଲବୀ ମାନସିକତାର ବୁନିଆଦି ଉପରେ ହୀରାଫୁଲ ଓ ସୁନା ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧି ରାଜା ବୋଲାଉଥିବା ଅହଂକାର କାହିଁ ଜାଣିବ ସମ୍ପର୍କର ମୂଲ୍ୟ ? ତେଣୁ

"ରକ୍ଷିତାଙ୍କ କୋଳରେ ରାତି ବୁହାଉଥିବା ରାଜା
କ'ଣ ଜାଣେ ରକ୍ତର ମହତ।" (ପୃ-୯୩)

ବେସୁରା ଜୀବନରେ ଯାହା ଭରିଦିଏ ଅନାହତ ଭ୍ରମ, ତାହା 'ଦୂରରୁ ଶୁଭୁଥିବା ଗୀତ'। ଏ ଗୀତ ପାଚିଲାଧାନ କ୍ଷେତରେ ପକ୍ଷୀର ଗୀତ। କବିତା ପାଇଁ ଆଶ୍ରାର ମନ୍ତ୍ର। କାରୁଣ୍ୟ ଓ ହାସ୍ୟର ସ୍ୱର ଯଥାକ୍ରମେ ନିଜକୁ ଯୋଡୁଥାଏ ଲୁହ ସହ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ। କାବ୍ୟ ପୁରୁଷ ଆଶା ପକ୍ଷୀ ମନସ୍କ। ଚେତନାର ଉଡ଼ାଣ। ଗୀତମନସ୍କ ସୁନ୍ଦର ପରିବେଷଣ କରିବାର କୌଶଳଶିକ୍ଷା। ଜୀବନର ପ୍ରତିଟି ଫର୍ଦ୍ଦଧରି ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେରଣା ଓ ଦୀକ୍ଷାର ଉତ୍ସ ପ୍ରାୟ। ରହସ୍ୟ କୋଳରେ ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଆତ୍ମହରା ହେବା ନିହାତି ଅସାଧାରଣ ସ୍ୱାଭାବିକତା। ତା'ର ନମୁନା ଏପରି -

"ପାହାଡ଼ କୋଳରେ ଓହଳି ପଡ଼ିଥିବା ମେଘ
ଅଧାଚାନ୍ଦ ଅଧର / ପାଚିଲା ଧାନକ୍ଷେତ
ବାଙ୍କବୁଲା ନଈର ଲାବଣ୍ୟ
ମୋତେ ପକ୍ଷୀ ମନସ୍କ କରେ।" (ପୃ-୯୫)

ପ୍ରାଣ ମଥିତ ହେଲେ 'କବିତା ଲେଖିହୁଏନି'। କ୍ଷତ ସହ ଯୁଝେ ରକ୍ତ। ଏକାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହୋଇପଡୁଥାଏ ଘଟଣା, ପରିସ୍ଥିତି ଓ ବାସ୍ତବତା। କବି ଲେଖନୀକୁ ଧ୍ୟାନସ୍ଥ କରେ। ଆକାଶରେ ନୀଳିମା ନ ଥିଲେ କେଉଁଠି ବା ଶବ୍ଦର ଚଢ଼େଇ ଲୋଟଣି ମାରିବ। ପ୍ରେମ ପାଇଁ ନାହିଁ ଅନୁରାଗ। ମାଟି-ଆକାଶ, ନଦୀ-ସମୁଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର-ସୂର୍ଯ୍ୟ, କର୍କି-ପ୍ରଜାପତି ସହ ଯଦି ଅଲୋଡ଼ା ଅବିଶ୍ୱନୀୟ ହୁଏ 'ଆହେ ଦୟାମୟ ବିଶ୍ୱବିହାରୀ' ଆହୁରି ଫମ୍ପା ଆଭିଜାତ୍ୟର ଧ୍ୱନି ବୁଣୁଥିବା ମଣିଷ ପାଇଁ ସ୍ୱାର୍ଥ ଏକପାକ୍ଷିକ ତେବେ କେଉଁଠି ତିଆରି ହେବ କବିତାର କକ୍ଷ। ସନାତନ, ବାବୁ ମାରାଣ୍ଡି, କିଷାନ କାଣ୍ଡି, ଭାରତ ଉଦୟ ଭିତରେ ବଳି ପଡ଼ନ୍ତି। ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଭାରତୀୟ। ଶ୍ଳେଷ ନିଗାଡ଼ି ଦିଏ ସ୍ୱେଦ। ବ୍ୟବସ୍ଥା, ବିପତ୍ତି, ବିଧାନ, ପ୍ରକଳ୍ପ, ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟହୀନ। ନପୁଂସକତା ପ୍ରଶାସନ ଓ ରାଜନୀତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା। ଦଳିତ ଲୁହ ନେଇ କର୍ମକୁ ଯାଏ ଫେରେ ଲୁହ ନେଇ। ନିତ୍ୟକାଳର ସବାଶେଷ ଲୋକ ତଳ ପାହାଚର ପରିଚୟ ନେଇ ବଞ୍ଚୁଥାଏ କାଳ।

ଆତ୍ମପ୍ରବଣ ଓ ଆତ୍ମଦର୍ଶନ ଦୁଇଟିର ସମନ୍ୱୟ କବିତା 'ଜ୍ୟୋତିବହାରରେ ଜହ୍ନରାତି, ବସନ୍ତ ଆସିଲେ ତୁମ ଗାଁକୁ, ଜହ୍ନ ଜଣାଣ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ପ୍ରେମିକ। କବିତା ନିତ୍ୟକାଳ ସୁନ୍ଦରତା ଓ ସରଳ ଦର୍ଶନର ସଂଯୋଗ। ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ହେଉଛି ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ। ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଦୁଇଟି କୋଠରୀ। ରସବୋଧର ହୃଦୟ ଯାହା ଦୃଷ୍ଟିଗତ। ଗ୍ରହଣଶୀଳତାର ଚିନ୍ତନ ଯାହା ବିଚାରଗତ। ଭଲ କବି ଓ କବିତା ଏ ଦିଗରେ ସଚେତନ। ସାର୍ବଜନୀନ ପାଠକୀୟ ସୁଖବୋଧକୁ ରୁଚିବନ୍ତ କରେ ଏ ବିଚାର। 'ଶାଳପତ୍ରରେ ବର୍ଷାବିନ୍ଦୁର ପାଉଁଜି ଶବ୍ଦରେ ଲେଖନୀ ବିଭୋର। ପାହାଡ଼, ଜହ୍ନ, ଆକାଶ, ବଂଶୀର ଧ୍ୱନି ଶୁଣିଲେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହୁଏ। କନ୍ଦାଇ ଥିବାରୁ ଲୁହ ତୋର ଆଉ କାନ୍ଦିଥିବାରୁ ଆଖି ମୋର।

ଏ ହେଉଛି କବିତାର ଦର୍ଶନ। ସରଳ ପୁଣି ଜଟିଳ ଗ୍ରହଣଶୀଳ। "କଳା ପଡ଼ିଥିବା କାଠ / କ'ଣ ଜଳିବାକୁ ଭଲ ପାଏ।" (ପୃ-୧୦୩) ବସନ୍ତ ଆସିଲେ ତୁମ ଗାଁକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ପୂର୍ବଭାଗ ଅର୍ଥହୀନ। ପ୍ରେମରେ ନ ଥିଲେ ଚିରନ୍ତନତା। କି ପ୍ରୟୋଜନ ଶିହରିତ ହେବାରେ। ବରଂ ଭଲ ଯୋଗୀଗୀତ। ସଂସାରୀକରଣ ଭିତରେ ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆକର୍ଷଣ କବିକୁ କରେ କି 'ଜଙ୍ଗଲ ପ୍ରେମିକ'? ସବୁଜ ଦୁକଦୁକି ଭିତରେ ବରଂ ଭଲ ବାସ୍ନାମୟ ଜୀବନର ସହଯୋଗ। ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ନାଚ, ପଥର ପୂଜା, ବନସ୍ପତି ସହ ଆତ୍ମିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ମାଟି ମଣିଷର ଆଦିମ ପରିଚୟ। ଏବେ କିନ୍ତୁ ବଦଳିଛି ପରିଚୟ। ଭୋକ ଏବଂ ଭୟର ହସ୍ତାକ୍ଷର ଭିତରେ ଜଙ୍ଗଲର ଭୂଗୋଳ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ। ସବୁଜ ଶାଳପତ୍ରରେ ଜୀବନର ଲୁହବୁନ୍ଦା ଲେଖା। କେନ୍ଦୁପତ୍ର, ମହୁଲ, ଶୁଖିଲାଜାଳ ସହ ଯୋଡ଼ିହୋଇଥିବା ଜୀବିକାକୁ ଲୁଟିନେଇ ସହରୀ ଗୁମ୍ଫାରେ ଲୁଚିଯାଏ ସର୍ଦ୍ଦାର। ପ୍ରେମ ଓ ବିପ୍ଳବର ଦୁଇପାଦ ଜଙ୍ଗଲ ଏବେ ନିଜେ ଲେଖିବ ନିଜର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଲହୁର ଓ ଲୁହର।

କବିତା ପାଇଁ ଆତୁରତା ଗୋଟିଏ ତୃଷିତସ୍ୱର। ବର୍ଷାଦିନେ ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ପରି ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ରଖର। ସାଧା ମଣିଷକୁ କରେ କବି। ନଈ ଲାଗେ ପ୍ରେମିକା। ଜନ୍ମ ଓ ଜୁଇ ମଝିରେ ଥିବା ଜୀବନ ନଦୀ ରୂପକଠୁଁ କି କମ୍? ଇଟାଭାଟିର ତତଲା ତାଓ୍ୱାରେ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହେଲେ ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ କବିତା ଖାତାରେ ମୂର୍ଚ୍ଛାଯାଏ ଶବ୍ଦ। ବିବର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ନଦୀର କୋମଳତା, ନଦୀକୂଳ ପବନ, ନଦୀପାଣିରେ ଜହ୍ନ, କାଶତଣ୍ଡୀ ଫୁଲକୁ ଛାଡ଼ି କାହିଁ କବିତାର ଘର। କବିତା 'ଜହ୍ନ ଜଣାଣ'ରେ ଜୀବନ କଥାଟି ଭାରି ଜୀବନ୍ତ ଓ ଛଳଛଳ। ଭୋକବନ୍ଦୀ ହେଲେ ଭାତ ହାଣ୍ଡିରେ ଜହ୍ନ ବନ୍ଦୀ ହୁଏ ଟକ୍‌ମକ୍ ଫୁଟୁଥିବା ପାଣିରେ। ଜହ୍ନ ପ୍ରତୀକଟି ଜୀବନ ଜୀଇଁବାର ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ନିକଟରେ ବ୍ୟର୍ଥ। ଦୁଃଖ ଜଣାଣ ହେଉଛି ଜହ୍ନ ଜଣାଣ। କିଶୋରୀ ଝିଅର ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ ଜହ୍ନକଥାଟି ଏକବାର ସ୍ୱପ୍ନ। ଜହ୍ନକୁ ନେଇ ଉଚ୍ଚତର ଭାବପ୍ରବଣତା ଏଠି ବଞ୍ଚିବାର ଅନ୍ୱେଷା ନିକଟରେ ଛନ୍ଦହୀନ। ଜୀବନ-ଯମୁନାରେ ଜୁଆର ନ ଆଣି ଜହ୍ନ ଉଇଁଲେ ଲୁହମୟ ହୋଇଯାଏ ସାରା ଆକାଶ। କାରଣ ଜହ୍ନ ତୁ ଜାଣିଥା / ଘରେ ଭୋକ ହାଣ୍ଡିଏକୁ। ଲୁହ ହାଣ୍ଡିଏ।" (ପୃ-୧୧୨)

ଅତଏବ ମାଟିପାଇଁ ସବୁଜିମା ଓ ମଣିଷ ପାଇଁ ନ ଥିବାର ଦୁଃଖର ଉପତ୍ୟକା ଉପରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିବଦ୍ଧ 'ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ' କବିତାଗ୍ରନ୍ଥ। ଚଳନ୍ତି ସମୟ ଖଣ୍ଡର ସବୁଜ କ୍ରାନ୍ତି। ମାଟି ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟକୁ ଲେଖୁଥିବା କବିତା ଚାଷ ଓ ଚାଷୀ ବଞ୍ଚିରହିବାର ଦର୍ଶନ ଭିତରେ ସ୍ପନ୍ଦିତ। ଏକାନ୍ତ ସମର୍ପିତ ଦୁଃଖ କୈନ୍ଦ୍ରିକ। ଶ୍ରମ, ସମର୍ପଣ, ସମନ୍ୱୟ ଓ ସମ୍ଭାବନା ଭିତରେ ନିର୍ମାଣ ହେଉଥିବା ଉପାର୍ଜନ ସବୁଜିମାର ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣେ। ବସୁନ୍ଧରାକୁ ସବୁଜ କଲ୍ୟାଣୀ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଲୁହ ଯଦି ନିର୍ମାଲ୍ୟହୋଇ ଛୁଇଁଯାଏ ଦୁଇ ଓଠ; ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କେଉଁ ଧାମ ବରଂ ଲୋଡ଼ା ଅଛି ନିୟତକାଳ ସୁଝିବାକୁ ମାଟିର ମୂଳ। ଶିଳ୍ପୀ ଲେଖନୀରେ ଅମୋକ୍ଷ ତପ।

ଧାନକ୍ଷେତ ପାଇଁ ମାଟିର ମୂଳ କବି ନିକଟରେ କବିତାର ମୂଲ୍ୟ ଏକାବେଳକେ ପାଲଟି ଯାଇଛି ଲୁହର ନିର୍ମାଲ୍ୟ : 'ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ'।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ :

୧। ସ୍ୱାଇଁ, ଡ. ଦିଲୀପ କୁମାର : ଧାନଫୁଲ କାନଫୁଲ, ବିଜୟିନୀ ପବ୍ଲିକେଶନ୍, ଶଙ୍କରପୁର, ଅରୁଣୋଦୟ ମାର୍କେଟ୍, କଟକ-୧୨, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ - ୨୦୧୫।

❖ ❖ ❖